

MISTRA SPORT & OUTDOORS

HÅLLBARA PLATSER

EN RECEPTBOK FÖR LOKAL SAMVERKAN
I MÅNGFUNKTIONELLA LANDSKAP

Förord

Det finns inget perfekt recept för att förvalta och utveckla mångfalden av natur och människor i landskapet. Men det är ingen tvekan om att vi behöver göra det tillsammans. Inom forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors, har vi utvecklat och testat en rad metoder och verktyg för att initiera och utveckla samverkan i ett lokalt, stadsnära, mångfunktionellt grönområde. Att utveckla sådana arbetssätt, verktyg och samverkan för hållbar besöksförvaltning i områden med högt besöksstryck lyfts som en viktig strategi för att uppfylla Sveriges tio nationella mål för friluftslivet, enligt en utvärdering av Naturvårdsverket 2023.

Syftet med vårt arbete har varit att genom demokratisk dialog gemensamt skapa en helhetsbild utifrån de rika, breda och uppdaterade kunskaper och erfarenheter som de som använder ett område besitter. En lokalt förankrad kunskap som utgör grunden för samnyttjande i enlighet med allemansrätten.

I den här receptboken sammanfattar vi vårt bidrag till arbetet med hållbara, mångfunktionella platser, områden och landskap. Vår ambition med receptboken är att den ska vara en inspiration och ett stöd för dig, din organisation eller ditt nätverk, som ser ett behov av dialog och samverkan mellan olika aktörer i ett landskap som förändras. Behövs det plats för nya typer av aktiviteter, finns det behov och potential för samordning mellan olika aktiviteter, är det trängsel och konflikter som behöver hanteras gemensamt, behöver naturen tas om hand på ett bättre sätt för att fungera, vill du/ni utveckla ett förslag för området att lämna över till beslutsfattare?

Det är några av de användningsområden som vi tänkt oss när vi arbetat med boken.

Hur samverkansprocessen utformas i just ditt/ert område styrs av era behov, målsättningar, sammanhang och förutsättningar. Använd bokens steg och verktyg som förslag att använda rakt av eller utveckla, byta ut eller kanske hoppa över. Vi hoppas att du/ni får stor nytta av våra recept och du får mycket gärna höra av dig till oss och berätta om samverkansarbetet i ditt område.

Lärandegruppen för hållbar användning av mark och vatten i stadsnära landskap,
Forskningsprogrammet Mistra Sport & Outdoors
Stockholm, maj 2024

Kontakt: Sara Borgström, KTH, sara.borgstrom@abe.kth.se

Innehåll

Inledning	4
Tidslinje	6
Förberedelse	7
Möte 1: Vem är i området? – Perspektiven möts	10
Möte 2: Var i området? – En kartdialog	17
Möte 3: Samla, sortera och prioritera	22
Nästa steg	28
Piloter	29
Ordlista	31
Personerna bakom idé och utveckling av metoden	32
Kort om Mistra Sport & Outdoors	33

Inledning

Allt fler behöver allt mer i det mångfunktionella landskapet

De områden som inte används för boende, arbete, service, transporter, jord- eller skogsbruk, får allt fler användningsområden. Områdena ska vara en oas för människors återhämtning, en plats för lek, lärande, fysisk aktivitet, äventyr, inspiration och vila, en källa och ett stöd för den biologiska mångfalden, en resurs för klimat-anpassning genom att ta upp vatten och ge skugga, och bidra till att mildra klimatförändring och miljöproblem genom att till exempel dämpa buller, ta upp koldioxid och luftföroreningar och rena vatten. I många landskap minskar samtidigt den tillgängliga ytan natur, inte minst i och nära städerna.

Det börjar bli trångt! Och detta sätter allmångsamtiden på prov. Hur mångfunktionellt kan ett område bli? Var går gränsen för hur många olika användare som kan samsas utan att det uppstår trängsel och konflikter? Var går gränsen för när naturen inte längre fungerar?

Med målet att våra landskap ska ha förmågan att bidra till många nyttor nu och framöver, är vår uppgift som aktörer i landskapet – boende, markägare, planerare, samhällsbyggare, politiker, idrott – eller friluftslivsorganisationer, naturvårdsorganisationer, hundägare, geocachare, fågelskådare, vandrare, ryttare, orienterare, scouter, svamplockare eller golfspelare – att utveckla, testa, och förfina arbetssätt som är lyhörda mot både naturens och alla användares behov. Vi har nu chansen att tänka och agera klokt: Hur kan vi diskutera, planera och sköta våra mångfunktionella områden och hela landskap? Vad behöver vi veta om dem, deras ekologi, funktioner och användare? Vad behöver användarna för att kunna samsas? Hur kan vi använda områden samtidigt som vi stödjer viktiga ekologiska strukturer och processer? Vem har möjlighet att göra vad och hur kan vi arbeta tillsammans?

Illustration: Kjell Ström, Naturvårdsverket

Illustration: Kjell Ström, Naturvårdsverket

Utgångspunkter

Den här receptboken har utvecklats med utgångspunkt i aktuell forskning om hållbar förvaltning av mångfunktionella landskap. Denna forskning lyfter fram behovet av att förstå och strategiskt arbeta med relationen mellan ett landskaps användare och dess natur.

Därför syftar receptboken till att stödja ett hållbart samnyttjande av naturen som tar hänsyn till landskapets växter, djur, mark, vatten och luft, och därmed sker inom planetens gränser. Forskningen liksom policys om hållbar landskapsförvaltning pekar tydligt på behovet av samarbete mellan aktörer i ett landskap – mellan olika slags aktörer, mellan sektorer och mellan nivåer. För att klara den minskande kapaciteten hos offentlig sektor att hantera alltmer krävande landskap behöver tillit och starka relationer byggas med andra aktörer, t.ex. föreningar, markägare och företag. Receptboken syftar därför till att stödja brobyggande mellan olika aktörer och utgår ifrån att det finns en stor och outnyttjad potential hos de som använder landskapet, då de tillsammans har en bred, lokal och uppdaterad kunskap.

Illustration: Kjell Ström, Naturvårdsverket

Dessa principer genomsyrar receptboken:

- Landskap utvecklas hela tiden genom ett samspel mellan natur och användare. För att stödja en hållbar landskapsutveckling utifrån allemansrätten behövs en helhetssyn och god förståelse för dess natur och människor, samt en ödmjukhet inför framtida förändringar.
- Samverkan är nödvändig. För att förvalta och utveckla samspelet på platser, i områden och landskap som många använder och påverkar, och som också påverkas av förändringar, behövs dialog och samarbete. Att vara beredd att se landskapet ur någon annans ögon, lyssna till och försöka förstå andra perspektiv är centralt.
- Säkra kunskapsutbytet. Alla aktörer har värdefull kunskap och erfarenhet, och kan därför bidra till hållbar användning av landskapet. Då vi har olika sätt att kommunicera och förstå är det viktigt att använda flera olika metoder för kunskapsutbyte så att all kunskap ska kunna uttryckas och användas på ett demokratiskt sätt.

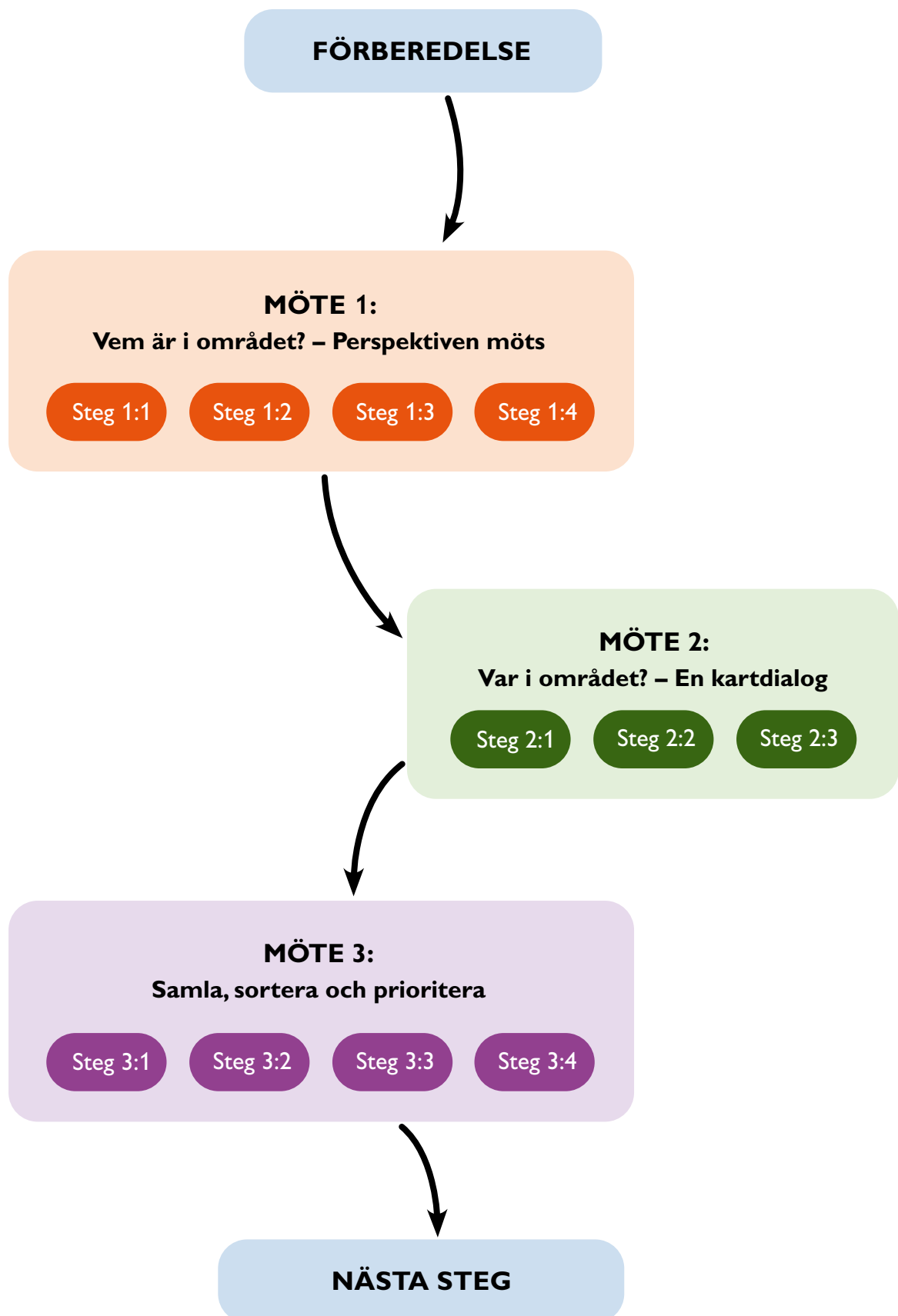
Vad hittar jag i receptboken?

Recepten utgörs av tre möten med de som har intressen i aktuellt område, och som omgärdas av förarbete och efterarbete, vilket är centralt för att arbetet ska gå framåt mellan varje möte. Varje möte består av flera steg. Det första mötet handlar om att deltagarna lär känna varandra och området, samt tillsammans identifiera vilka intressenter som finns i området och vad de gör. Det andra mötet fokuserar på områdets geografi – var ligger de viktiga platserna, på vilket sätt är de viktiga och vem använder dem? Vid det tredje mötet samlas den gemensamma kunskapen ihop och möjliga aktiviteter för att stärka både ekologisk och social hållbarhet identifieras. Som i alla recept presenteras varje möte med syfte, ingredienserna som behövs, och hur det ska gå till. Tid är viktigt och varje möte kräver ca 3–4 timmar och till det kommer för- och efterarbete. Hela dialogprocessen med tre möten kan genomföras på ca 4–5 månader.

Beroende på sammanhanget, kanske tre möten är för lite, och de olika stegen behöver delas upp i mindre bitar. Kanske behöver någon del av processen längre tid och mer bakgrundsinformation. I vårt arbete med receptboken har vi använt analoga metoder, och det har bidragit till tid för reflektion och tillgänglighet för alla deltagare. Samtidigt är digitala varianter av mötena och verktygen möjliga, om de underlättar kommunikation, dialog och samverkan, och inte är exkluderande.

LYCKA TILL!

Tidslinje

Förberedelse

Inför Möte 1 behöver vissa förberedelser ske:

Processledning

Utse koordinator och/eller arbetsgrupp som ser till att möten planeras, genomförs och dokumenteras. Det är hjälpsamt om olika roller fördelas mellan olika personer.

Målbild

Formulera syfte och mål med dialogen. Vilka är förväntningarna och hur kan resultatet användas? Detta behöver förankras med deltagarna och skickas ut tillsammans med inbjudan för att diskuteras under första mötet.

Tidsplan

Gör en översiktlig tidsplan där de tre mötestillfällena bestäms (dag, tid och plats), samt även tider för för- och efterarbete.

Området

Bestäm avgränsningen för området som ska diskuteras och markera på en översiktskarta. Rekommenderad skala för kartan 1:5000–1:15000. Sådan karta kan finnas hos kommunen, länsstyrelsen eller lantmäteriet.

Bakgrundsinformation

Ta reda på vad det finns för dokumenterad kunskap om området. T.ex. om användningar, inventeringar, miljöövervakning.

Naturkunskap

Bjud in någon/några med stor kunskap om områdets natur. T.ex. tjänstepersoner på kommunen eller föreningsmedlemmar.

forts. **Förberedelse**

Platsbesök

Koordinator och/eller arbetsgrupp besöker området tillsammans för lägesuppdatering och som en del av planeringen.

Intressenter

Lista alla tänkbara intressenter i området, t.ex. markägare, förvaltare, planerare och användare, t.ex. föreningar, privata företag och allmänhetens olika aktiviteter. För områden med mycket sport och träningsaktiviteter, är det extra viktigt att inkludera de intressenter som inte representerar en fysisk aktivitet eller träning. Intressenter som arbetar med social hållbarhet (t.ex. inkludering, omsorg, folkhälsa) är relevanta för dialogen.

Kommunen

Diskutera hur kommunen medverkar. Kommunen är ofta en viktig aktör som kan ha flera olika roller i ett mångfunktionellt område (t.ex. markägare, förvaltare, miljöövervakare, användare, representant för allmänheten).

Samtycke

Förbered information till deltagarna om hur dialogen kommer dokumenteras och där de får möjlighet att samtycka/inte samtycka till att vara med på bild och citeras. Denna information bör också finnas i inbjudan till varje möte, och nämnas i början av varje möte.

Inbjudan

Formulera inbjudan som ger en bakgrund till dialogen, beskriver syfte, mål och upplägg samt kontaktuppgifter till koordinator/arbetsgrupp (se s. 9).

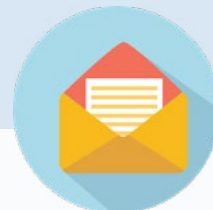
Bifoga:

- Utkast till målbild för dialogen
- Karta där området markerats
- Lista på de som bjuds in att delta

Bestäm vilka som ska bjudas in utifrån intressentlistan. För god framförhållning bör inbjudan skickas minst 3–4 veckor innan mötet.

forts. **Förberedelse**

Exempel på inbjudan:

Inbjudan till dialog om

Framtidsvision för Skogskantens naturreservat

Boköping växer, befolkningen ökar och nya bostadskomplex växer fram. Detta gör att vi blir fler samtidigt som flera av områdena för friluftslivet kring staden minskar. På så sätt ökar också besökstrycket på många av de grönområden som finns kvar, bland annat i Skogskantens naturreservat.

Boköpings kommun i samarbete med Friluftsfolkets förening bjuder in till en dialog som omfattar 3 möten (1 september, 1 oktober och 1 december ca 3–4 timmar/möte). Syftet med dialogen är att hitta gemensamma beröringspunkter för samsyn och en riktning som kan bli grunden i en framtidsvision för hela Skogskantens naturreservat.

Tisdagen 1 oktober, kl 15:00–18:00 är ni i er förening/organisation inbjudna till Scoutstugan. Under eftermiddagen kommer vi tillsammans uppleva och diskutera Skogskantens naturreservat utifrån era olika perspektiv, områdets möjligheter och alla de aktiviteter som utspelar sig där. Titta gärna igenom bifogat material om området.

Vår önskan är att er förening eller organisation finns representerad vid alla tre mötena, men det behöver inte vara samma person vid varje tillfälle. Ni får också gärna skicka flera representanter.

Anmäl till träffen 1 oktober till kajsa@mail.se

Medtag varma och sköna utekläder.

Varmt välkommen!
Kajsa Koordinator

Vid mötet kommer vi fotografera och anteckna för dokumentation. Du kommer ges tillfälle att samtycka/inte samtycka till att fotograferas och citeras i dokumentationen från mötet.

Möte 1:

Vem är i området? – Perspektiven möts

SYFTE

Möte 1 syftar till att alla deltagare tillsammans skapar en helhetsbild av vilka intressenter som finns i området idag. Vilka aktiviteter som finns, vad som behövs för att de ska kunna utföras, och vilka behov av förändringar som finns. För att få förståelse för andras perspektiv får deltagarna under en del av mötet utgå från någon annans intresse än sitt eget – de får pröva att gå i någon annans skor. Tillsammans tas första steget till att identifiera möjliga samverkansområden.

BESKRIVNING

Mötet är indelat i 4 steg: I det första steget genomför deltagarna en promenad i området och delar med sig av sina perspektiv. I det andra steget blir deltagarna tilldelade en annan intressentroll och får beskriva dennas perspektiv. I det tredje steget diskuteras kopplingar mellan olika intressenter och i det fjärde identifieras möjligheter till samverkan.

FÖRBEREDELSE

- Skicka ut inbjudan tillsammans med utkast till målbild och karta över området (se s. 8–9)
- Planera rutt för promenad (Steg 1:1, s. 11)
- Införskaffa allt material som behövs för de olika stegen (se Ingredienser, s. 11–15)

RESULTAT

- Deltagarna träffas, lär känna varandra och får insikter om de olika perspektiv som finns i området.
- Målbilden diskuteras och förankras hos deltagarna.
- En utökad lista med relevanta intressenter.
- En medvetenhet hos deltagarna om kopplingar och gemensamheter mellan olika intressenter.
- En sammanställning av möjliga samverkansaktiviteter som stödjer flera intressenter

Steg 1:1

Gemensam promenad i området

SYFTE

Utgångspunkten för samverkan är området där den ska ske. Att fysiskt besöka området är därför viktigt. Under besöket får deltagarna möjlighet att dela med sig av sin bild av området.

INGREDIENSER

- En planerad rutt för promenaden som visar områdets olika miljöer och användningar – sport, friluftsliv och naturvärden (rutten ska vara tillgänglig för så många som möjligt).
- Utskrivna kartor över området (A4) med inritad rutt för promenaden (i plastficka, samma antal som deltagare).
- Utskrivna papper med promenadfrågor (i plastficka, samma antal som deltagare).
- Kläder efter väder.
- Eventuellt en guide/några representanter som kan berätta om de olika miljöerna och användningarna i området.

GENOMFÖRANDE

1. Mötesledaren presenterar sig (koordinator/arbetsgruppen) och upplägget för hela dialogprocessen.
2. Deltagarna delas in i par och får karta och frågepapper.
3. Gruppen promenerar den planerade rutten, paren samtalar kring frågorna.
4. (Guiden/Representanterna visar olika miljöer och bjuder in deltagarna att berätta om sina perspektiv.)
5. När promenaden är genomförd delar deltagarna med sig av sina reflektioner.

Promenadfrågor

- Vilka är de viktigaste värdena för min aktivitet i området? Varför då?
- Vilka är de viktigaste platserna för min aktivitet i området? Varför då?
- Vilka aktiviteter/grupper har inte en tydlig plats i området?
- Vad ser vi för spår av områdets användare?

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Fotografera platser som pekas ut, presenteras och/eller diskuteras.
- Be deltagarna skriva ned svar på promenadfrågorna.
- Skriv ner vad som sägs under avslutande reflektionen.

Steg 1:2

Perspektivbyte: Vem är jag? Vad behöver jag?

SYFTE

Steg 1:2 syftar till att deltagarna får uppleva olika perspektiv genom att beskriva området utifrån någon annans intresse än sitt eget. De provar att gå i någon annans skor.

INGREDIENSER

- Pappersark (A4), gärna i olika färger (samma antal som deltagare).
- Svarta tuschpennor (samma antal som deltagare).
- En deltagarlista där varje deltagare har blivit tilldelad en intressent att representera. Det ska vara en intressent med ett perspektiv som är långt ifrån det egna intresset.

GENOMFÖRANDE

Vid fler än 6 deltagare delas gruppen upp i mindre grupper om 4–6 personer.

1. Varje deltagare tilldelas en intressent som är så långt som möjligt från det egna intresset.
2. Varje deltagare får ett pappersark och en penna för att skriva ned svar följande frågor utifrån sitt tilldelade intressentperspektiv (ca 5 minuter):
 - Vilken är intressenten?
 - Vilka behov har intressenten på platsen/i området/i landskapet? (Både fysiska miljön/naturen och service/faciliteter.)
3. Gå laget runt i gruppen och låt var och en presentera sitt tilldelade intressentperspektiv (ca 5 min per person).
4. Allas pappersark fästs på väggen för att alla perspektiv ska bli synliga i mötesrummet.

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Fotografera alla pappersark.
- Sammanställ vad olika intressenter behöver på platsen/i området/i landskapet.

Exempel

Intressent:

Golfklubb med 1000 medlemmar, stor ungdomsverksamhet, vinteraktiviteter och uteklassrum för skolor.

Behov:

- Stor markyta, gräs, omväxlande natur, gärna nära vatten.
- Klubbhus med omklädningsrum, toalett, café, kontor.
- Utrymme för maskinpark.
- Väl fungerande vägar till platsen.
- Parkering.

Steg 1:3

Cirkeln: en yta för gemensamma intressen

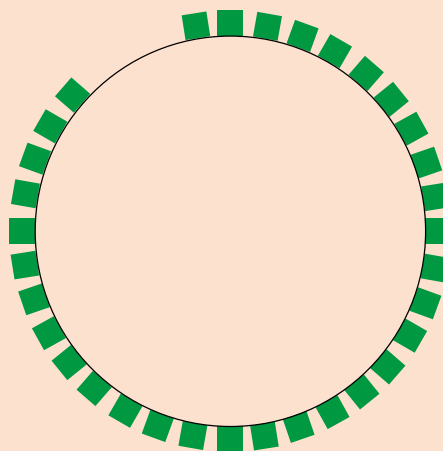
SYFTE

Syftet med Steg 1:3 är att undersöka vilka intressen som har/skulle kunna ha kopplingar till varandra och/eller har liknande behov.

INGREDIENSER

- En utskriven översiktskarta där området markerats.
- En lista med alla intressenter.
- Post-it-lappar (28x51 mm) med alla intressenter nedskrivna (en intressent per post-it-lapp)
- Pappersrulle (ca 1 m bred).
 - Skär pappret i 1x1 meter stora ark (antal beror på antal smågrupper om 4–6 personer).
 - På pappret ritas en stor cirkel. De små post-it-lapparna kommer placeras utmed cirkelns omkrets.
 - Cirkelns storlek bestäms av hur många intressentlappar som finns + ca 10 extra för intressenter som tillkommer under diskussionerna.
 - En fin cirkel fås lättas med en penna som fästs i en tråd, och en nål i trådens andra ände. Nålen fästs i mitten av pappret.
- Oskrivna post-it-lappar (28x51 mm) i en annan färg.
- Svarta tjocka tuschpennor (samma antal som deltagare).

Cirkeln med post-it-lappar

GENOMFÖRANDE

Vid fler än 6 deltagare delas gruppen upp i smågrupper om 4–6 personer.

1. Varje grupp får en cirkel med alla post-it-lappar med intressenter utsatta längs omkretsen.
2. Om gruppen kommer på nya intressenter skrivs dessa ned på post-it-lappar i en annan färg som sätts ut runt cirkeln.
3. Deltagarna funderar på vilka andra intressen som går väl ihop med det intresse som de själva representerar och drar sedan streck mellan dessa.

Exempel

Om jag representerar kanotklubben, kanske min aktivitet har/skulle kunna ha kopplingar till alla intressenter som använder vatten och stränder, som behöver en lokal att samlas i, ett förråd att förvara saker i, som uppskattar tystnad och så vidare.

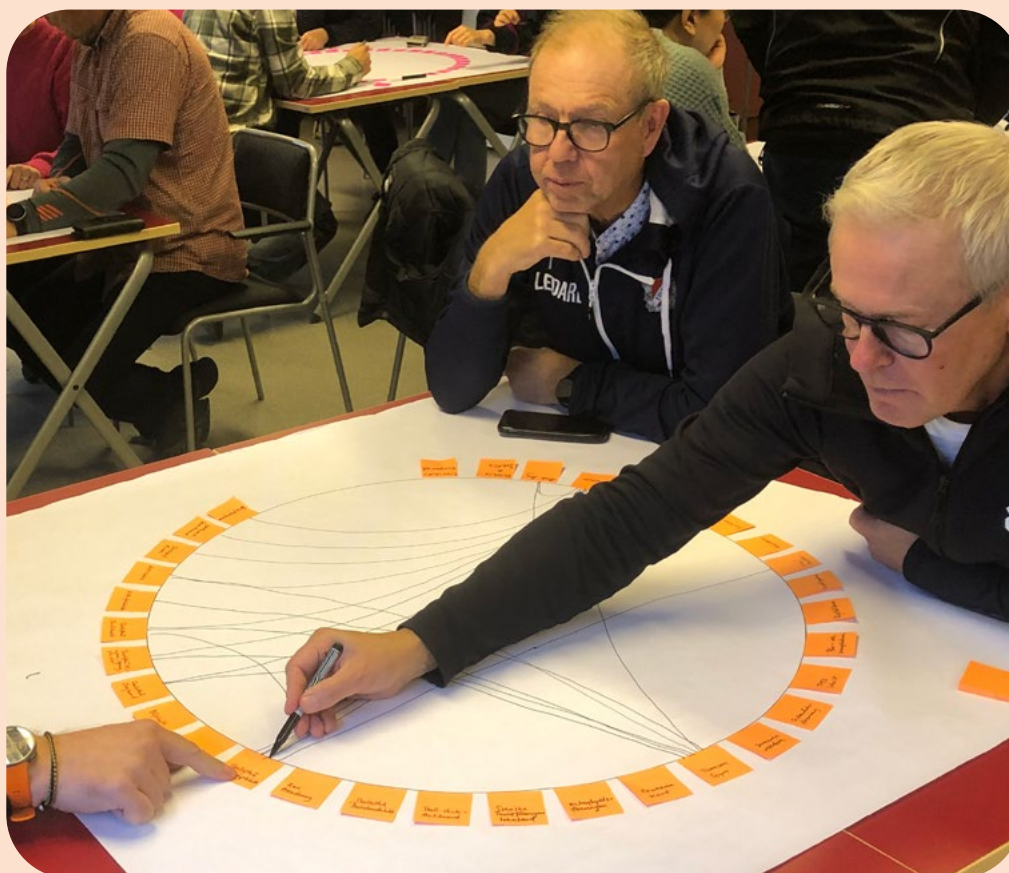
forts. **Steg 1:3**

Cirkeln: en yta för gemensamma intressen

4. Gruppen fortsätter att dra streck för kopplingar/möjliga kopplingar mellan övriga intressenter runt cirkeln. Här kan det vara bra att systematiskt gå igenom en intressent i taget. (Variant: Deltagarna skriver på strecken vad det är för koppling.)
5. Gruppen reflekterar kring den bild som växer fram:
 - Vilka kopplingar har man kommit på – vad betyder strecken?
 - Vilka intressenter har många kopplingar, vilka har få?

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Komplettera listan över intressenter med de nya som identifierats.
- Skriv vilka intressenter som har många respektive få kopplingar från alla grupperns cirklar.
- Anteckna de viktigaste insikterna från den avslutande reflektionen.

Steg 1:4

Möjliga aktiviteter som stödjer flera intressen

SYFTE

Syftet med Steg 1:4 är att identifiera möjliga åtgärder eller aktiviteter i området som stärker både det egna och andras intressen.

INGREDIENSER

- Cirkeln från Steg 1:3
- Samma grupper av deltagare som i Steg 1:3
- Små post-it-lappar (28x51 mm i annan färg än post-it-lapparna från Steg 1:3)
- Runda klisterlappar (diameter ca 12 mm)

GENOMFÖRANDE

1. Linjerna i cirkeln från Steg 1:3 visar intressenter som har/skulle kunna ha något gemensamt. Nästa steg är att identifiera möjliga gemensamma aktiviteter.
 - Vilka aktiviteter kan göras som stärker både de egna och andras intressen?

Exempel: Kanske kan en kommun och en turistförening tillsammans utveckla en guidad vandring? Kanske ser en markägare värdet i att upplåta sin mark till en sportförening under ett arrangemang?

2. Varje gemensam aktivitet skrivs upp på en post-it-lapp som placeras under en av de berörda intressenterna.
 - På post-it-lappen sätts en rund klisterlapp som numreras "1".
 - Intressenter som drar nytta av samma aktivitet markeras med runda klisterlappar med samma siffra "1".

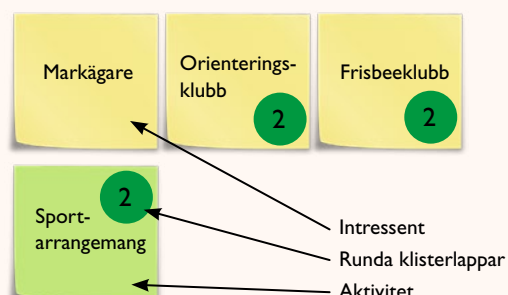
Exempel: Om skidklubben vill bygga ett omklädningsrum ("1"), är detta en aktivitet som också skulle kunna gynna vinterbadarna, cykelklubben etc. Då sätts runda klisterlappar med siffran "1" på de intressenter som också kan gynnas av aktiviteten.

3. Varje ny gemensam aktivitet får en ny siffra.
4. Hela gruppen delar med sig av de gemensamma aktiviteter som de identifierat.
5. Diskutera målbilden för dialogprocessen (se Förberedelse s. 7)
6. Mötesledaren avslutar mötet genom att berätta om möte 2 – tid, plats, syfte och innehåll.

Exempel 1

Exempel 2

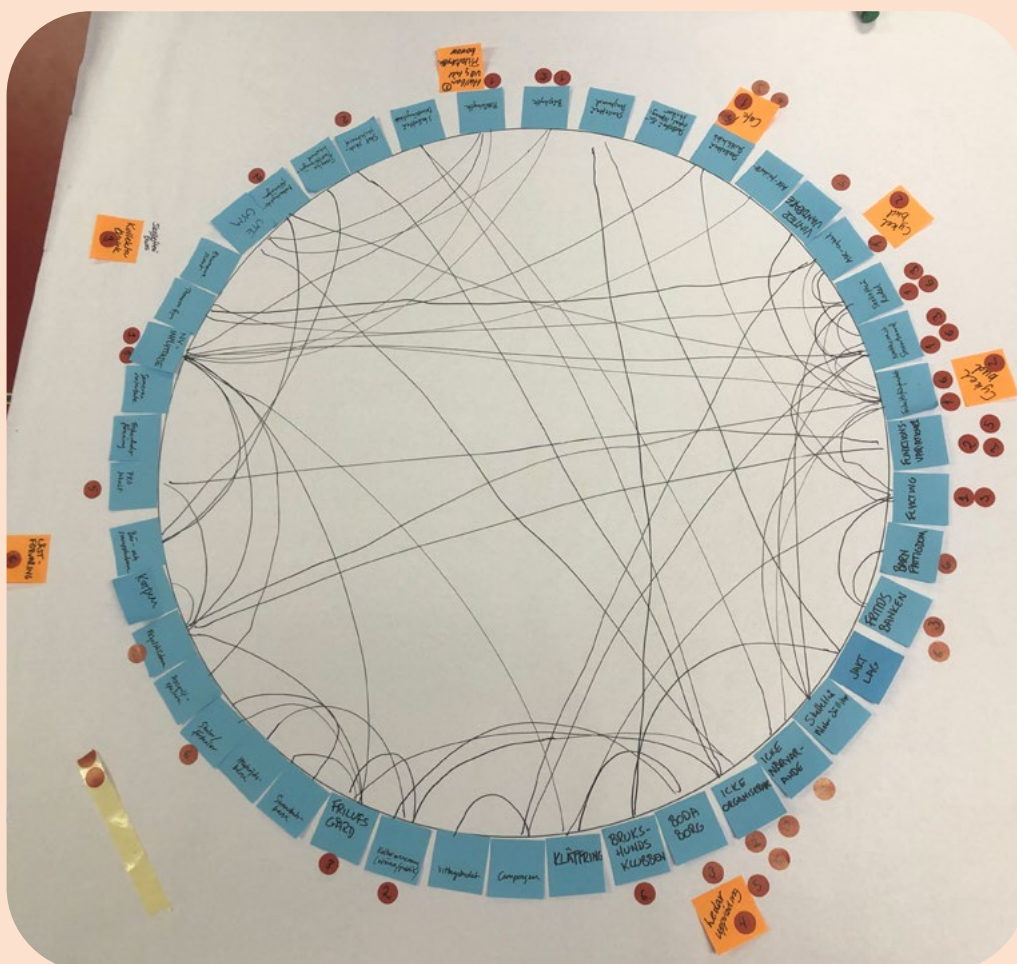

forts. **Steg 1:4**

Möjliga aktiviteter som stödjer flera intressen

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Fotografera cirkarna, både helhet och in-zoomat.
- Sammanställ en lista med alla föreslagna gemensamma aktiviteter samt vilka de berörda intressenterna är.
- Anteckna de viktigaste reflektionerna om målbilden för dialogprocessen.

Möte 2: Var i området? – En kartdialog

SYFTE

Möte 2 handlar om området – att identifiera viktiga platser och stråk för intressenterna och att tydliggöra områdets naturförutsättningar och naturvärden. På så sätt kopplas användning till ekologisk hållbarhet. En dialog om viktiga platser skapas med hjälp av kartor.

BESKRIVNING

Mötet är uppdelat i tre steg. I Steg 2:1 identifieras de platser och stråk som nyttjas av olika intressenter. Under Steg 2:2 identifieras olika naturtyper och ekologiskt viktiga – värdefulla och/eller sårbara – platser och stråk. Därefter skapas en sammantagen karta över kritiska mötesplatser som är både populära och ekologiskt viktiga. I Steg 2:3 diskuteras vilka aktiviteter som kan hantera kritiska mötesplatser och aktiviteter som kan stödja naturen i området.

Mötet bygger på kunskap om ekologi och naturvärden och hur olika aktiviteter kan påverka dessa. I en del områden har deltagarna den kunskapen, medan den saknas i andra. Det kan vara hjälpsamt att låta en presentation om områdets natur, ekologi och naturvärden utgöra en del av mötet, t.ex. av en representant från naturförening eller kommunekolog.

Det är hjälpsamt för deltagarna att i början av mötet få en kort återblick från första mötet, vad det handlade om och några av resultaten.

FÖRBEREDELSE

- Formulera och skicka ut inbjudan
- Ta reda på vilken information om natur, ekologi och naturvärden i området som finns och var. (Kommunala utredningar och kartor, tjänstepersoner på kommunen, medlemmar i naturföreningar.)
- Bjud in en expert med kunskap om områdets natur (inlånad resurs eller deltagare) och som ger en kort presentation om ekologi, naturtyper och naturvärden i området, samt om hur olika aktiviteter kan påverka/stödja naturen (Steg 2:2). Det är viktigt att personen på ett tydligt och enkelt sätt kan berätta om natur och ekologi så att målgruppen nås. Därför är det bra att träffa experten i förväg och beskriva dialogens syfte och vilka deltagarna är.
- Allmänhetens nyttjande kan vara en viktig del av områdes användning. Ta reda om vilken information som finns om detta (t.ex. besöksundersökningar, medborgarenkäter.)
- Införskaffa allt material som behövs för de olika stegen (se Ingredienser s. 19–21).

forts. **Möte 2:** **Var i området? – En kartdialog**

RESULTAT

- En karta per intressent där dennas viktiga platser och stråk markerats ut.
- En karta per grupp som visar var flera intressenter möts i området. (röda, runda klisterlappar)
- En gemensam medvetenhet om områdets natur, ekologi och naturvärden.
- En lista per intressent med möjliga aktiviteter som de kan göra för att stödja naturen i området.
- En karta över området som visar kritiska mötesplatser och stråk (gula, runda klisterlappar):
 - där det är eller riskerar att bli trängsel och stor påverkan på naturen.
 - som är av stor betydelse för intressenterna och som också är ekologiskt värdefulla/sårbara.
 - där det behövs extra engagemang och samverkan för att undvika negativ miljöpåverkan och konflikter mellan intressenter.

Steg 2:1

Populära platser och stråk

SYFTE

Syftet med Steg 2:1 är att skapa en överblick över vilka platser och stråk som nyttjas av olika intressenter i området. Genom att använda färgkarta och plastfilm kan de mest populära platserna och stråken identifieras och markeras. Analoga GIS-lager skapas. Steget kan göras för två eller flera säsonger/årstider men då behövs mer tid.

INGREDIENSER

- Utskrivna, detaljerade färgkartor över områdets markanvändning i skala 1:5000–1:15000 beroende på områdets storlek (A3, samma antal som deltagare).
- Transparent plastfilm i samma storlek som kartorna (A3, PVC-plast ca 0,2 mm tjock).
- Tuschpennor med fin spets i minst 4 olika färger (permanenta).
- Röda, runda klisterlappar (ca 8 mm i diameter).
- (Underlag om allmänhetens nyttjande av området som i så fall markerats ut på färgkartan i förväg.)

GENOMFÖRANDE

Varje deltagare får en färgkarta, en plastfilm och en tuschpenna. Deltagarna delas in i grupper om 3–4 personer med så olika perspektiv och aktiviteter som möjligt. Gruppdeltagarna har i möjligaste mån olika färg på sina respektive pennor.

1. Deltagarna skriver namn och den aktivitet de representerar på plastfilmen.
2. Plastfilmen läggs på färgkartan och alla deltagare ombeds att utifrån sitt intressentperspektiv:
 - Markera de viktigaste platserna för aktiviteten med punkter eller ringar (samlingsplatser, rastplatser, aktivitetsplatser osv.)
 - Markera de viktigaste stråken de använder med streck (cyklar, går, skidar osv.)
3. Deltagarna presenterar sin karta för gruppen – max 5 min/person.
4. Gruppens plastfilmer läggs på varandra och på en färgkarta.
5. Gruppen diskuterar platser och stråk där deras aktiviteter möts. Dessa platser markeras med röda, runda klisterlappar på översta plastfilmen.

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Fotografera varje deltagares plastfilm och karta innan punkt 3 ovan.
- Fotografera den översta plastfilmen där röda klisterlappar placerats ut.

Steg 2:2

Ekologiskt viktiga platser och stråk

SYFTE

Syftet med Steg 2:2 är att identifiera ekologiskt viktiga platser och stråk – värdefulla och/eller sårbara. Informationen ska sedan användas för att undersöka hur väl aktiviteter och ekologi samspelar i området, samt om det finns åtgärder som kan förbättra samspelet och på så sätt stödja ekologisk hållbarhet.

INGREDIENSER

- De utskrivna, detaljerade färgkartorna över området från Steg 2:1.
- Inbjuden expert (inlånad resurs eller deltagare) som ger en kort presentation om ekologi, naturtyper och naturvärden i området, samt om hur olika aktiviteter kan påverka/stödja naturen (se s 16).
- Gröna, runda klisterlappar (ca 8 mm i diameter) och gröna tuschpennor.
- Gula, runda klisterlappar (ca 8 mm i diameter).
- Transparent plastfilm (A3, PVC-plast ca 0,2 mm tjock).

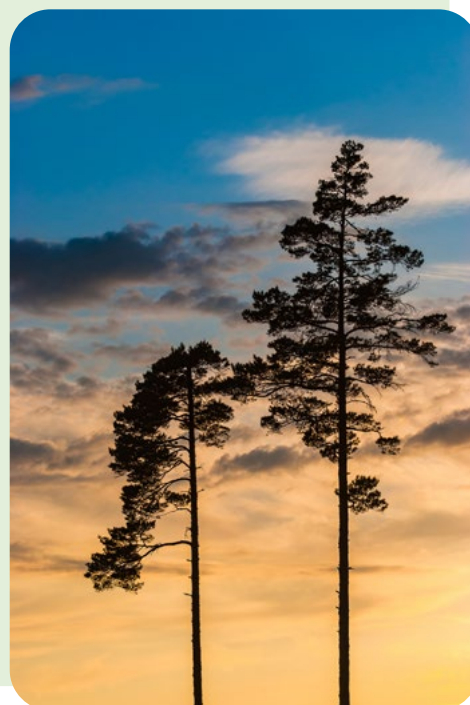
GENOMFÖRANDE

Steg 2:2 inleds med en kort presentation om ekologi, naturtyper och naturvärden i området, samt om hur olika aktiviteter kan påverka ekologin. Steget genomförs i samma smågrupper som i Steg 2:1. Varje grupp får kartan från Steg 2:1, och en transparent plastfilm.

1. Den transparenta plastfilmen läggs på kartan från Steg 2:1.
2. Utifrån kartan och presentationen markerar varje grupp gemensamt ekologiskt viktiga platser och stråk med gröna, runda klisterlappar eller grön penna på plastfilmen.
3. På kartan och plastfilmen med gröna klisterlappar/markeringar läggs gruppens plastfilmer med röda klisterlappar från Steg 2:1.
4. Gruppen identifierar kritiska mötesplatser som är både populära (Steg 2:1, röda klisterlappar) och ekologiskt viktiga (Steg 2:2, gröna klisterlappar). Dessa kritiska mötesplatser markeras med gula klisterlappar på den översta plastfilmen.

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Filma presentationen om områdets natur, ekologi och naturvärden.
- Fotografera alla gruppers karta och platsfilm med ekologiskt viktiga platser (gröna klisterlappar)
- Fotografera alla gruppers karta och platsfilm med kritiska mötesplatser (gula klisterlappar).

Steg 2:3

Aktiviteter för naturen

SYFTE

I detta steg används den sammanlagda kartbilden från Steg 2:1 och 2:2 för att dels identifiera aktiviteter som kan stödja naturen i området och dels aktiviteter som kan stödja de kritiska mötesplatserna.

INGREDIENSER

- Oskrivna pappersark A4, gula (ett per grupp).
- Oskrivna pappersark A4, gröna (ett per deltagare).
- Tuschpennor, svarta, fin spets (samma antal som deltagare).

GENOMFÖRANDE

1. Gruppen diskuterar och skriver ned förslag på vad man skulle behöva göra på de kritiska mötesplatserna i området på de gula pappersarken
2. Mötesledaren sätter upp dessa pappersark på väggen.
3. Varje deltagare skriver på det gröna pappersarket ned sina svar på följande fråga:
– Hur och var kan ni stödja naturen i en positiv riktning? Till exempel genom att undvika platser och stråk, minska störningar och/eller skapa naturmiljöer.
4. Mötesledaren sätter upp dessa pappersark på väggen.
5. Innan mötet avslutas ges deltagarna möjlighet att gå runt och titta på de uppsatta arken.
6. Mötesledaren avslutar mötet genom att berätta om möte 3 – tid, plats, syfte och innehåll.

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Samla in och sammanställ förslagen till åtgärder vid de kritiska mötesplatserna.
- Samla in och sammanställ förslagen på hur varje intressent kan stödja naturen i positiv riktning.

Möte 3: Samla, sortera och prioritera

SYFTE

Möte 3 syftar till att sammanställa, komplettera och prioritera möjliga aktiviteter som identifierats under tidigare möten. Det är dags att samla ihop och sammanfatta den gemensamma kunskapen som byggts under möte 1 och 2, och påbörja en prioritering av vad som kan göras och bestämma vad som är nästa steg i relation till målbilden.

BESKRIVNING

Mötet är uppdelat i 4 steg: I Steg 3:1 får alla deltagarna ta del av det material som samlats in under möte 1 och 2. Under Steg 3:2 sorteras alla de aktiviteter som samlats in utefter hur enkla de är att genomföra och hur stor effekt de kan ha. I Steg 3:3 får varje deltagare prioritera vilka aktiviteter som hans organisation kan och vill bidra med. Under möte 3 är det mycket material som ska användas, varför det är av stor vikt att i förväg organisera och strukturera materialet för att få ut så mycket som möjligt av mötet. Då detta är dialogprocessens sista möte är avslutningen extra viktig, vilket utgör Steg 3:4.

FÖRBEREDELSE

- Formulera och skicka ut inbjudan.
- Införskaffa allt material för de olika stegen (se ingredienser nedan, samt s. 24–27).
- Skapa en pedagogisk sammanfattning av möte 1 och möte 2 (se s. 23).

INGREDIENSER

- Enfärgad pappersrulle (ca 100x400 cm), gärna svart.
- Tejpulle, sax och 2 tuschpennor (svart och vit).
- Foton som visar de tidigare mötenas olika steg (ca 2–3 från varje möte, A4).
- Utskriven karta i färg (A3) med alla identifierade kritiska mötesplatser/stråk utmarkerade (gula klisterlappar). (Från Steg 2:2)
- Målbilden utskriven på papper (A4).
- Kort av kartong i tre färger (röda, gröna, gula, A6) (samma antal som respektive aktivitet):
 - Röda aktivitetskort: möjliga samverkansaktiviteter som stödjer flera intressenter. (Från Steg 1:4)
 - Gula aktivitetskort: förslag till åtgärder vid de kritiska mötesplatserna. (Från Steg 2:3)
 - Gröna aktivitetskort: möjliga aktiviteter för att stödja naturen i området. (Från Steg 2:3)

RESULTAT

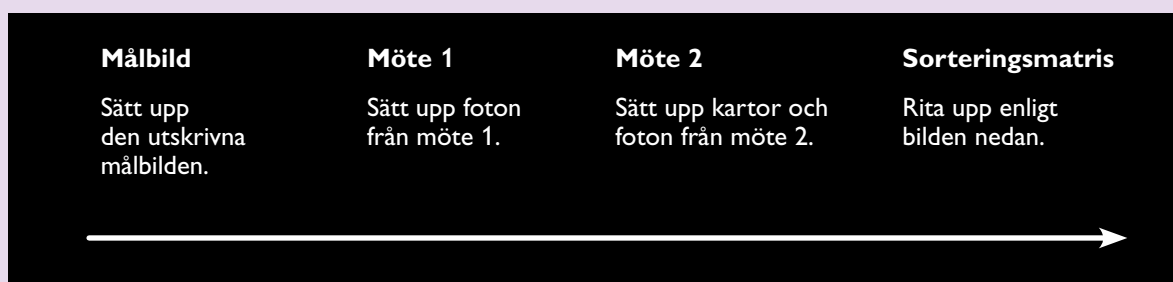
- Se Steg 3:4, s. 27.

forts. Möte 3: Samla, sortera och prioritera

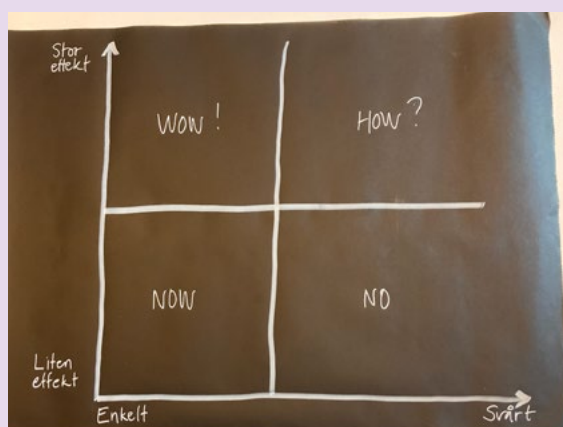
PEDAGOGISK SAMMANFATTNING AV MÖTE 1 OCH MÖTE 2

- Det långa pappret läggs ut och tejpas fast på ett långbord/sätts upp på en lång vägg
- Alla aktiviteter och åtgärder som föreslagits skrivs på aktivitetskorten (en aktivitet per kort).
 - Röda kort: möjliga samverkansaktiviteter,
 - Gröna kort: möjliga aktiviteter för att stödja naturen,
 - Gula kort: åtgärder vid de kritiska mötesplatserna.
- Målbilden sätts upp längst till vänster på det långa pappret (se skiss och foto nedan).
- Bilderna för möte 1 sätts en bit till höger om målbilden och med fotona från mötet högst upp (se skiss och foto nedan).
- Bilderna för möte 2 sätts ytterligare en bit till höger, med fotona från mötet samt kartan med utritade kritiska platser/stråk högst upp (se skiss och foto nedan).
- Längst till höger på det långa pappret ritas en sorteringsmatris (med vit tuschpenna om pappersrullen är svart) (se bild nedan).

Skiss över pedagogisk sammanfattning

Sorteringsmatris

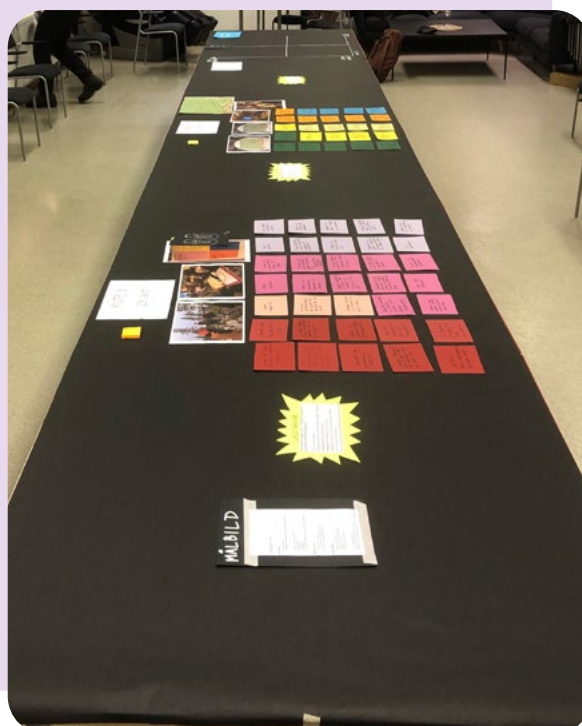

WOW! Innovativa ideer som kan förverkligas.

HOW? Ideer för framtiden.

NOW Lågt hängade frukter.

NO Tar mer energi än det ger.

Steg 3:1

En återblick

SYFTE

Detta steg syftar till att alla som deltar ska få en gemensam utgångspunkt i en pedagogisk sammanfattning av resultaten från möte 1 och 2. Av stor betydelse är att målbilden återges då den utgör en ram för diskussionerna under möte 3. Det är också viktigt att deltagarnas olika förutsättningar att genomföra aktiviteter är tydliga.

INGREDIENSER

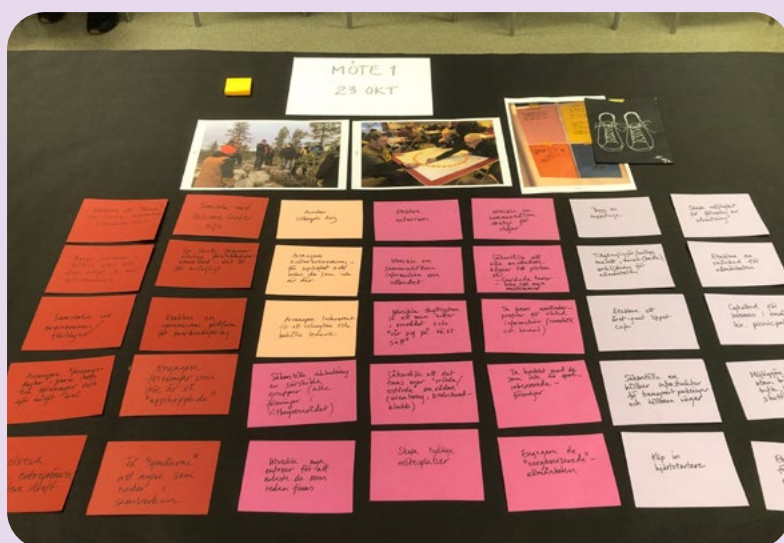
- Den pedagogiska sammanfattningen av möte 1 och möte 2.

GENOMFÖRANDE

1. Mötet inleds med att koordinatorn/arbetsgruppen presenterar målbilden.
2. Koordinatorn/arbetsgruppen presenterar möte 1 genom att läsa upp och lägga ut ett aktivitetskort i taget. Detta följs av en kort frågestund för klargöranden. Sedan presenteras möte 2 på samma sätt. Klargöranden för aktiviteterna noteras på respektive aktivitetskort.

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Notera eventuella förklaringar till olika deltagares placering längs repet.
- Fotografera den pedagogiska sammanfattningen stegvis – en bild för möte 1 (foton och aktivitetskort) och en bild för möte 2 (foton och aktivitetskort).

Steg 3:2 Sortering

SYFTE

Steg 3:2 syftar till att sortera alla aktiviteterna efter hur effektiva de är i relation till målbilden och hur enkla/svåra de är att genomföra.

INGREDIENSER

- Alla aktivitetskort (röda, gröna, gula) från Steg 3:1.
- A3 papper (ca 5–7 st) med sorteringsmatrisen utritad (se Steg 3:1)

GENOMFÖRANDE

1. Vid fler än 6 deltagare delas gruppen upp i smågrupper (ca 3–5 personer i varje).
2. Aktivitetskorten fördelas jämnt mellan smågrupperna så att alla grupper har ungefär lika många aktivitetskort av de tre färgerna. (Alla grupper får olika aktiviteter)
3. Smågruppen ska sedan gemensamt sortera aktiviteterna med hjälp av sorteringsmatrisen (ca 30 minuter).
4. Alla deltagare återsamlas och får gruppvis sätta upp sina aktivitetskort på den stora sorteringsmatrisen på pappret på väggen/långbordet. Det kan finnas behov av att diskutera placeringen av olika aktiviteter med hela gruppen och eventuellt ändra denna.

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Fotografera den stora sorteringsmatrisen med alla aktivitetskort sorterade och uppsatta.
- Sammanställ en lista eller tabell med aktiviteterna och ange om de placerats som Now, Wow!, No, How? i matrisen.

Steg 3:3 Prioritering

SYFTE

Steg 3:3 syftar till att deltagarna utifrån sina organisationers olika förutsättningar prioriterar de aktiviteter som de kan och vill bidra med.

INGREDIENSER

- Den stora sorteringsmatrisen med alla aktivitetskort sorterade från Steg 3:2.
- Små runda klisterlappar (8 mm i diameter) i annan färg än den på aktivitetskorten och det långa pappret.

GENOMFÖRANDE

1. Varje deltagare får 5 klisterlappar. Om det är deltagare som kommer från samma organisation får de 5 klisterlappar att använda tillsammans.
2. Deltagarna ombeds att placera sina klisterlappar på de aktivitetskort för de aktiviteter som de helst kan och vill bidra med (ca 15 minuter).
3. När alla satt sina klisterlappar reflekterar gruppen tillsammans kring prioriteringen som gjorts.

FÖRSLAG TILL DOKUMENTATION

- Fotografera den stora sorteringsgrafen på pappen, nu med alla prioriteringslappar.
- Anteckna insikter från den avslutande reflektionen.

Steg 3:4

Avslutning – en gemensam helhetsbild

SYFTE

Lika viktigt som det är att tydliggöra målbild och sammanhang för dialogen när den inleds är det att sammanfatta och diskutera/berätta vad som är nästa steg beroende på dialogens sammanhang. Steg 3:4 syftar till att ge deltagarna en tydlig avslutning på dialogen, med sikte på fortsatt samverkan på ett relevant sätt.

INGREDIENSER

- En sammanställning i punktform över den information som mötena har resulterat i, det vill säga den gemensamma helhetsbilden av områdets intressenter, naturvärden och sårbarhet.

Från Möte 1

- En lista med alla intressenter som identifierats i området. (1:3)
- En sammanställning av vad intressenterna uppskattar och behöver. (1:1, 1:2)
- En bild över vilka intressenter som har många gemensamma kopplingar och vilka som har få. (1:3)
- En lista med aktiviteter som kan vara till nytta för flera intressenter. (1:4)

Från Möte 2

- Kartor där varje intressent markerat sina viktigaste platser och stråk. (2:1)
- En karta med alla populära platser och stråk. (2:1)
- En karta med alla ekologiskt viktiga platser och stråk. (2:2)
- En karta med alla kritiska mötesplatser. (2:2)
- En lista med aktiviteter som stödjer naturen i området och kring särskilt kritiska mötesplatser och stråk. (2:2)

Från Möte 3

- Ett förslag på sortering av åtgärderna utifrån hur stor effekt de har och hur enkla de är att genomföra. (3:2)
- Ett förslag på prioritering av åtgärderna utifrån vad deltagarna vill och kan bidra med. (3:3)

GENOMFÖRANDE

Genomförandet av detta steg är helt beroende av sammanhanget för dialogen som genomförts. Några förslag:

- Koordinatörn/arbetsgruppen presenterar hur de planerar att sammanställa och dela den insamlade informationen och bjuder in till ett uppföljningsmöte.
- Deltagarna diskuterar möjliga nästa steg efter att dialogen avslutats. (Förslag s. 28.)
- Om det finns tydliga mottagare för informationen som tagits fram, kan deltagarna diskutera och ge förslag på hur den ska förmedlas.
- Finns det aktiviteter som några deltagare vill börja genomföra omgående? De kan då diskutera vad som är första steget i detta arbete.
- Koordinatörn/arbetsgruppen tackar deltagarna för engagemanget.

Nästa steg

- **Fortsätt dialogen:** Planera ett eller flera uppföljningsmöten där ni diskuterar hur ett fortsatt lärande och utbyte kan säkerställas.
- **Fördjupa kunskapen:** Resultaten från varje möte och steg är beroende av vilka som deltog. De kan ses som en indikation på något som man behöver undersöka djupare/ bredare genom att t.ex.:
 - Involvera fler/andra deltagare
 - Fördjupa diskussionerna med fokus på ett specifikt resultat.
 - Samla in information och kunskap som behövs för att genomföra prioriterade aktiviteter, t.ex. Vilka resurser behövs och var finns dessa? Hur kan aktiviteterna påverka områdets intressenter och ekologi?
- **Dela helhetsbilden:** Sätt samman en presentation (rapport, bilder, film) av resultaten och dela den med relevanta aktörer i det omgivande landskapet.
- **Utveckla en gemensam strategi eller handlingsplan:** Helhetsbilden från mötena utgör grunden för samförvaltning av området och en strategi eller plan skrivs i samverkan.
- **Genomför konkreta aktiviteter:** Några av aktiviteterna som sorterades som "Wow!" eller "Now" i steg 3:2 – dvs är enkla att genomföra – utgör en start för att genomföra något konkret tillsammans, i samverkan.
- **Ansök om finansiella medel:** Ett urval av de prioriterade aktiviteterna från steg 3:3 ingår i en ansökan om finansiellt stöd för genomförande.

Piloter

I utvecklingen av receptboken har vi arbetat med tre olika områden; Görvälns naturreservat i Järfälla kommun, Källberga-Ösmo i Nynäshamns kommun och Vitbergsområdet i Skellefteå kommun. Områdena presenteras kort nedan.

Görvälns naturreservat, Järfälla kommun

Naturreservatet är 13 kvadratkilometer och ligger vid Mälarens strand och nära tätbebyggda delar av kommunen. Området har flera markägare däribland Järfälla kommun som också är dess förvaltare. Det utgör ett värdefullt natur- och kulturlandskap och ett välbesökt friluftsområde. Här finns möjligheter till många olika sport- och friluftsaktiviteter, många aktiva föreningar och ett aktivt jordbruk i stadens närhet. Besökstrycket är stort och väntas öka. Naturreservatet användes som modell när receptboken utvecklades.

Källberga-Ösmo, Nynäshamns kommun

Källberga är en större stadsdel som just nu byggs i närheten av tätorten Ösmo, mellan Stockholm och Nynäshamn i Nynäshamns kommun. Med högt ställda ambitioner vad gäller hållbar utveckling, pågår en förvandling av jordbrukslandskapet till ett stadsnära landskap. Med detta landskap som fall samlade Kungliga Skogs- och Lantbruksakademien under en helg 15 studenter för att med hjälp av receptboken undersöka hur visionerna kan förverkligas och vad intressenterna behöver göra för att Källberga ska vara integrerat på ett hållbart sätt i det omgivande landskapet. Under helgen testades och utvecklades receptbokens metoder och verktyg.

Vitbergsområdet, Skellefteå kommun

Befolkningen i Skellefteå växer snabbt och i stadens närmaste friluftsområde, Vitbergsområdet, kommer antalet intressenter att öka. Området är 600 ha stort och det finns 3 markägare, ca 20 aktiva sport och friluftslivsforeningar och ca 8 privata företag. Aktiviteter som utförsåkning, orientering, hundträning, bågskytte och terrängcykling samsas med skogsbruk och renskötsel. Det finns planer på att utöka antalet nedfarter för utförsåkning, etablera en rullskidbana och inrätta naturreservat. Det pågår ett visionsarbete för Vitbergsområdet med sikte på att ta fram en sammanhållen strategi. I det arbetet testades receptbokens upplägg och verktyg med representanter från föreningslivet och kommunens olika förvaltningar.

Piloterna hade inte kunnat genomföras utan hjälp från följande personer som vi vill rikta ett särskilt tack till!

Peder Curman och Erik Håff, i Järfälla kommun, som deltagare i lärandegruppen bidrog med stor lokal kunskap om Görvalns naturreservat.

Stefan Vallgren och Hans Pettersson, Skellefteå kommun samt **alla deltagare** i dialogprocessen kring Vision för Vitbergsområdet 2040.

Kungliga Skogs- och Lantbruksakademin, KSLA:s ungdomsutskott, Eva Thörnelöf, Magnus Enell, Sara Österman, Elin Mellqvist, Fanny Sachs och Michael Larsson, samt samt **studenterna** som deltog i 2023 års case-utmaning som genomfördes i Källberga-Ösmo, Nynäshamns kommun.

Ordlista

Ekologi

Läran om samspelet mellan organismer och den miljö de lever i. Hur naturen fungerar.

Ekologiskt viktiga/sårbara platser

Platser där naturens strukturer och processer är särskilt viktiga för hur ett område ser ut och fungerar.

Platser där naturen är särskilt känslig för störning (t.ex. slitage, buller, plockning/huggning).

GIS-lager

GIS (Geographic Information Systems) är ett datorprogram som används för att lagra, visualisera och tolka geografisk information. Data lagras i så kallade GIS-lager, som kan tändas och släckas beroende på vad som analyseras, exempelvis kan ett GIS-lager innehålla information om vattenskydd inom ett visst område, medan ett annat kan innehålla information om fornlämningar inom samma område.

Intressent, Användare, Deltagare

En *intressent* är en person eller organisation som har ett intresse i området (t.ex. användare, mark- och fastighetsägare, ansvarig för skötseln, planerare, granne). En *användare* är en typ av intressent, en person eller organisation som använder området på något sätt. En *deltagare* är en person som är med på dialogmötena.

Plats, Område, Landskap

En *plats* har den minsta geografiska utbredningen och har en likartad karaktär, t.ex. en skogsglänta, parkeringsplats eller badstrand. Ett *område* är större och innefattar en flera olika platser, t.ex. ett friluftsområde, en park, ett naturreservat. *Landskapet* har stor utbredning och innefattar många områden med olika karaktär, t.ex. en stadsdel med bebyggelseområden, vägar och grönområden.

Översiktskarta

En karta över området som visar dess olika miljöer (t.ex. bebyggelse, vägar, skogar, jordbruksmark, vattendrag, våtmarker, vägar, stigar, höjder). En lämplig skala är 1:5000–1:15000.

Personerna bakom idé och utveckling av metoden

Processledare

Sara Borgström, Kungliga tekniska högskolan, KTH
Karin Svärd Hertel, Greengoat

Arbetsgrupp

Peder Curman och Erik Häff, Järfälla kommun
Maria Strandberg, Sterf, Scandinavian Turfgrass and Environment Research Foundation
Magnus Rothman, Stockholm stad
Elin Gustavsson, Svenska ridsportsförbundet
Kristin Ekblom, Ylva Bökman och Kristina Ask, Länsstyrelsen i Stockholms län
Elisabeth Mårell, Region Stockholm
Ylva Schöldberg, Friluftsförbundet Region Mälardalen
Håkan Lindström och Per Pettersson, Lantbrukarnas Riksförbund, LRF, Mälardalen
Pasi Rosenqvist, RF – SISU Stockholm
Erik Andersson, Stockholms universitet och Helsingfors universitet
Kristin Malmcrona Friberg, Kungliga tekniska högskolan, KTH

Bokredaktion

Sara Borgström, Kungliga tekniska högskolan, KTH
Karin Svärd Hertel, Greengoat
Maria Strandberg, Sterf, Scandinavian Turfgrass and Environment Research Foundation
Emma Weilefors, Greengoat
Hanna Liljendahl, Mittuniversitetet

Kort om Mistra Sport & Outdoors

Mistra Sport & Outdoors är ett forsknings- och samverkansprogram som skapar kunskap och lösningar för ökad miljömässig hållbarhet inom idrotten och friluftslivet. Ett fyrtiotal forskare från olika discipliner och universitet jobbar tätt tillsammans med friluftslivets och idrottens organisationer, myndigheter och företag för att nå programmets mål: Skapa världsledande forskning för att hitta och genomföra hållbara lösningar i praktiken, starta en rörelse för en hållbar utveckling inom idrotten och friluftslivet, samt verka för att etablera ett nätverksbaserat utvecklingscenter för hållbara lösningar. Miljöfrågan är stor och komplex och ingen aktör kan lösa utmaningarna själv. Vi tror att samverkan är vägen framåt!

Programmet finansieras till största delen av Mistra – Stiftelsen för miljöstrategisk forskning, och våra partners.

Mer information om Mistra Sport & Outdoors finns på www.mistrasportandoutdoors.se

www.mistrasportandoutdoors.se